

RECENSIES – COMPTES – RENDUS

DE WEERDT (Denise), *De Belgische socialistische arbeidersbeweging op zoek naar een eigen vorm, 1872-1880*, Antwerpen, Stichting Camille Huysmans, 1972.

Dit boek is een sterk bekorte versie van de dissertatie "Het ontstaan van de BSP 1871-1879 uit de crisis van de eerste Internationale", door Mevrouw De Weerd in 1968 te Gent verdedigd. Deze studie (866 pp.!) bleef - zoals dikwijls het geval is met Belgische en Amerikaanse dissertaties - ongedrukt. Door de "Stichting Camille Huysmans" werd het werk in 1971 bekroond en tevens werd de uitgave in boekvorm mogelijk gemaakt. De essentie van het betoog is verwerkt in 166 pagina's, geïnteresseerden in de geschiedenis van de Belgische arbeidersbeweging zullen waarschijnlijk met mij betreuren, dat de schrijfster niet het dubbele aantal pagina's ter beschikking kreeg! Een uitvoerige bibliografie, waarin ook de geraadpleegde archieven vermeld zijn en een naam- en zaakregister besluiten het boek, dat helaas niet voorzien is van een samenvatting in een van de meer verspreide Westeuropese talen, zoals bijvoorbeeld de Engelse taal.

Blijkens de inleiding van W. Geldolf werden delen van de omvangrijke dissertatie elders gepubliceerd en moesten hoofdstukken over de rol van de Communards, van de vrouw en over de vrijdenkersbeweging vervallen. Alleen in de beginperiode wordt ingegaan op de talloze, Franstalige vrijdenkersclubs met socialistische activiteiten, vooral in Brussel. Ik vind deze beperking jammer, omdat het mogelijk geweest zou zijn de tegenstelling tussen de "heren" of intellectuelen en de arbeiders, door de schrijfster in haar laatste hoofdstuk vermeld, nog meer te verhelderen. Evenzo maakt een terloopse opmerking (p. 20) de lezer nieuwsgierig naar de aanhangers en de invloed van de vrijmetselarij op de arbeidersbeweging. In Nederland waren vele "intellectuele" aanhangers van de Eerste Internationale - blijkens hun typische handtekening - vrijmetselaar. Een verdere zelfbeperking van Mevrouw De Weerd moet nog vermeld worden: zo uitvoerig als zij binnen kort bestek de besluiten van de congressen van de Eerste Internationale en de rol van de Belgen daarin vermeldt - zo summier is zij over de banden van de Belgische socialistische met de zgn. "anti-autoritaire" Internationale, de "Jurassiens", en de congressen van 1877. Ook de belangrijke rol

die de Belgische Internationalisten (vooral uit Gent en Antwerpen) gespeeld hebben met betrekking tot de stichting en ontwikkeling van een afdeling van de Internationale in Nederland, blijft buiten beschouwing. Wellicht was dit een wijze zelfbeperking. Op elke bladzijde blijkt Mevrouw De Weerdt talloze bronnen geraadpleegd te hebben en een beeld te kunnen geven van de vele tendenzen die zich in het Belgische socialisme manifesteerden. Het is pioniersarbeid, die zij verricht heeft.

Het boek geeft meer dan de titel belooft : een uitvoerig hoofdstuk "In de greep van het Proudhonimse (1865-1872)" over de Eerste Internationale in België is, voor een goed begrip van de ontwikkelingen na 1872, noodzakelijk. Hieruit blijkt dat niet zozeer de theorie - hetzij van Marx dan wel van Bakoenin - bepalend geweest is voor het standpunt van de Belgische Internationalisten op het Haagse congres van 1872, als wel het streven van de Belgen naar eigen verantwoordelijkheid voor de strijd en de noodzaak om dit in overeenstemming met de Belgische verhoudingen te doen. Men krijgt de indruk dat vooral de "intellectuelen" zich bezig hielden met de theorie van het socialisme en dat het de arbeiders vooral ging om een directe verbetering van hun levensomstandigheden en als dat snel kon door middel van een sociale revolutie, zoveel te beter. Daarmee is al direct een van de scheidslijnen aangegeven. Een tweede was die tussen de Vlamingen en de Walen, waarbij het de lezer opvalt, dat de Vlamingen al direct meer organisatorisch bewust waren en vele vakverenigingen kenden, die zich ontwikkelden van ziekenpotten tot strijdorganisaties met een stakingskas. De Walen en Brusselaars zochten het meer gespreid in kleine propagandakernen. Of de anti-autoritaire fase (1872-1874) daarom absoluut gold voor alle plaatsen waar het socialisme verbreid was, is voor mij niet geheel zeker; de geschiedenis van de stichting van een Democratische Bond voor Noord- en Zuid-Nederland in 1873 - met Jacques Rademacher (pseudoniem van Van der Ven), door de afdeling Antwerpen uitgestoten en door de Gentse afdeling aanvaard, doet mij twifelen. Mogelijk was hier ook de angst van Coenen voor een stevige concurrentie van het blad "Het Vrije Volk" met zijn "De Werker" bepalend.

Het belang van de vakverenigingen, die door getalsterkte en door geldmiddelen steeds belangrijker werden, loopt als een rode draad door het boek. Het was geen wonder dat zij na 1873 losbraken uit het plaatselijke verband van de secties of deze gingen overvleugelen. Plaatselijk gingen zij zich organiseren in arbeidskamers; zij hadden immers een andere doelstelling dan de plaatselijke secties, al viel een deel van de strijd die geleverd moest worden tegen

het patronaat daarmee samen. Het is opvallend dat de geëntameerde stakingen steeds het direkte arbeidersbelang op het oog hadden. De sigarenmakersstaking in het voorjaar van 1871 maakte daarop geen uitzondering. De schrijfster vermeldt op p.30 dat deze door "Londen", d.w.z. de Algemene Raad van de Internationale, was geïnspireerd. Het zou in dat geval een politieke staking geweest zijn en dat terwijl de Antwerpse stakers niet bij de Internationale waren aangesloten. Waarschijnlijk baseerde Mevrouw De Weerdts zich op een werkgeversrapport. Het Nederlandse arbeidersblad "De Werkman" deelde over de oorzaak mee, dat het een staking en daarna uitsluiting was omwille van de vrijheid van vereniging ("De Werkman", III 32, 1.5.1871), en waarschuwde de Nederlandse sigarenmakers geen stakingsbrekers te zijn.

Systematisch behandelt de schrijfster de standpunten omtrent twistpunten als collectivisme, volksstaat of autonome federatie, politieke actie of onthouding, revolutie of hervorming voor de kerngebieden van het socialisme: Brussel, Verviers, Centrum-Henegouwen, Luik, Antwerpen en Gent. De Vlamingen en César de Paepe bleken eerder dan anderen de noodzaak van meer gecentraliseerd optreden begrepen te hebben. Voorstanders van politieke actie werden ook de arbeiderskamers in de verschillende steden, het laatst in het dal van de Vesder en Verviers, waar verkiezingsagitatie als propagandamiddel nuttig werd geacht. Dat deze keer in het denken de tegenbeweging van het Anarchisme (1879-1881) in het leven riep, die de nadruk legde op de revolutie tegenover het reformisme, dat verbetering zocht te bewerkstelligen binnen de bestaande kapitalistische maatschappij, kan dan ook niet verwonderlijk zijn. Het realisme van de georganiseerde arbeiders won het van de schone revolutie-droom van de revolutionairen. De afsluitende hoofdstukken over de vakbeweging, "het wervende woord" waarin de aard van de socialistische propaganda beschreven wordt, vormen een noodzakelijke aanvulling op de eerste vier hoofdstukken. In "De bewuste minderheid" probeert Mevrouw De Weerdts de aard van de aanhang, de getalsterkte, de structuur en de binnen het socialisme bestaande tegenstellingen van de aanhang nader te bepalen. De gegevens hierover zijn bijzonder schaars maar toch was het mogelijk ook hiervan een beeld te schetsen, dat wellicht door nieuwe bronnen nog een duidelijker profiel kan krijgen.

Het boek "De Belgische socialistische arbeidersbeweging op zoek naar een eigen vorm" geeft de geschiedenis van een emancipatiebeweging binnen een betrekkelijk kort tijdsbestek, die niet zonder strubbelingen verliep. Het is een grote verdienste van de schrijfster dat zij de grote lijnen van deze beweging duidelijk maakt.

Tevens is het een werk dat tot nader onderzoek zal prikkelen
betreffende de rol van personen en organisaties in deze periode.

J.M. WELCKER